

11. Див.: Муніципальне право України : підручник / В. Ф. Погорілко, М. О. Баймуратов, Ю.Ю. Бальций та ін. – 2-е вид. доп. – К. : Правова єдність, 2009. – С. 130.
12. Рада Європи : довідник. – РЄ, 2010. – 18 с.
13. Муніципальне право України : підручник / В. Ф. Погорілко, М. О. Баймуратов, Ю.Ю. Бальций та ін. – 2-е вид. доп. – К. : Правова єдність, 2009. – С. 134.
14. Європейська хартія місцевого самоврядування 1985 року. – РЄ, 2000. – 14 с.
15. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України : прийнятий Верховною Радою 21 травня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 31. – Ст. 47.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2011 р.

Е. Vasil'kova

CONCEPT OF INTERNATIONAL STANDARDS OF REGIONAL SELF-GOVERNMENT

The issue of the concept of international standards of regional self-government is under consideration in the article. The content and legal nature of the concept of international standard are revealed. Some international standards of local self-government and their reflection in Ukrainian law are shown.

УДК 341.123.043

Є. В. Годованик

ЮРИДИЧНИЙ АНАЛІЗ КОМПЕТЕНЦІЇ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН ЩОДО ПІДТРИМАННЯ МІЖНАРОДНОГО МИРУ ТА БЕЗПЕКИ

Стаття присвячена юридичному дослідженню компетенції Ради Безпеки ООН як головного органу ООН з точки зору міжнародно-правового аналізу її функцій та повноважень щодо підтримання міжнародного миру та безпеки та є невід'ємною частиною комплексного дослідження міжнародно-правового статусу та актуальних проблем реформування Ради Безпеки ООН.

Ключові слова: міжнародні договори, джерела муніципального права, інститут місцевого самоврядування.

Постановка проблеми. Безпосередній зміст діяльності Ради Безпеки (далі: РБ) щодо підтримання міжнародного миру та безпеки визначається її компетенцією, а тому конституційно-інституційний аналіз її форм, сутності і значення є невід'ємною складовою частиною комплексного профільного дослідження міжнародно-правового статусу та актуальних проблем реформування цього органу як спеціалізованого головного органу Організації Об'єднаних Націй (далі: ООН).

Актуальність дослідження вказаної проблематики зумовлена знаходить свій прояв відразу у контексті декількох чинників, серед таких варто відзначити наступні: а) важливе місце РБ ООН, як другого за Статутом ООН [1] головного органу ООН, що несе головну відповідальність за підтримання міжнародного миру та безпеки та приймає рішення, які мають обов'язкову силу для членів ООН, адже, відповідно до ст. 25 Статуту, вони зобов'язані підкорятися рішенням РБ ООН та виконувати їх; б) актуальність на сучасному етапі міжнародно-правових проблем, що пов'язані з необхідністю вдосконалення та підвищення ефективності виконання РБ своїх функцій шляхом реформування її складу, структури, методів роботи та порядку прийняття рішень, що викликало міжнародну дискусію на найвищому міждержавному рівні, яка

може бути розв'язаною лише на основі норм та принципів міжнародного права; в) необхідність правової модернізації компетенційного обсягу повноважень РБ у відповідності до існуючих проблем профільного характеру з метою оптимізації діяльності вказаного органу щодо підтримання міжнародного миру та безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Міжнародно-правова проблематика визначення та реалізації компетенції РБ щодо підтримання міжнародного миру та безпеки досить ретельно висвітлюється у профільних дослідженнях. Так, серед представників радянської доктрини міжнародного права можна відзначити В.М. Федорова, М.О. Ушакова, Г.І. Морозова, Г.К. Єфімова, Д.Б. Левіна, Ю.Я. Міхеєва, Е.С. Кривчикову. На сучасному етапі питання міжнародно-правового статусу РБ у контексті її функцій і повноважень розглядалися такими українськими і російськими вченими, як В.С. Бруз, М.В. Андрєєв, В.Н. Денисов, М.О. Баймуратов. Крім того, варто назвати західних авторів різних періодів, зокрема, Л. Гудріч, Е. Хамбро, Г. Кельзена, С. Доуса, С. Бейлі, С. Гудспіда, Г. Шварценбергера.

Аналізуючи існуючі доктринальні позиції відносно міжнародно-правових аспектів, пов'язаних з компетенцією РБ щодо підтримання міжнародного миру та безпеки, можна зробити загальний висновок про відсутність повної класифікації функцій і повноважень вказаного головного органу ООН, а також про наявність різних методологічних підходів до визначення поняття та обсягу його компетенції. Саме зазначеним проблемам профільного характеру присвячене дослідження, що складає зміст даної наукової статті, а отже, його наукова новизна полягає у тому, що вперше функції і повноваження РБ класифіковані на підставі чіткого критерію їх правової природи та характеру впливу на стан міжнародної безпеки, що, у свою чергу, відображає важливе методологічне та загальнонаукове значення цієї праці. Таким чином, дослідження вказаних питань є важливим науковим та практичним завданням, що потребує вирішення на сучасному етапі розвитку науки міжнародного права та становить складову частину комплексної роботи кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права Маріупольського державного гуманітарного університету «Актуальні конституційні та міжнародно-правові проблеми становлення, розвитку та функціонування публічної влади в Україні в умовах міждержавної інтеграції».

Мета статті провести юридичний аналіз компетенції Ради Безпеки ООН щодо підтримання міжнародного миру та безпеки з точки зору дослідження та класифікації її функцій та повноважень.

Виклад основного матеріалу. За загальним визначенням, що міститься у Короткій Російській енциклопедії, компетенція (лат. *competentia* – відповідність, узгодженість, від *competere* – взаємно прагнути, відповідати, підходити) трактується як «повноваження якого-небудь органу, закріплені законом, статутом або яким-небудь іншим документом» [2]. Новітній словник іноземних слів і виразів надає декілька визначень поняття «компетенція»: 1) коло повноважень, наданих законом, статутом або іншим актом конкретному органу або посадовій особі; 2) коло питань, у яких дана особа має знання, досвід [3]. Великий юридичний словник формулює компетенцію як «сукупність юридично встановлених повноважень, прав і обов'язків конкретного державного органу (органу місцевого самоврядування) або посадової особи, що визначають його місце в системі державних органів (органів місцевого самоврядування)» [4]. Юридичний енциклопедичний словник визначає компетенцію як «сукупність повноважень, прав і обов'язків органу міжнародної організації, державного органу, посадової особи, органів місцевого самоврядування, органу управління, а також осіб, що виконують управлінські функції» [5]. Популярний юридичний енциклопедичний словник розуміє під компетенцією «сукупність предметів ведення,

прав і обов'язків державного органу, посадової особи, громадської організації» [6], яка визначається Конституцією, законами або іншими нормативними актами [7]. На думку В.Б. Авер'янова, компетенція – це «сукупність встановлених в офіційній – юридичній чи неюридичній – формі прав і обов'язків, тобто повноважень будь-якого органу або посадової особи, які визначають можливості цього органу або посадової особи приймати обов'язкові до виконання рішення, організувати та контролювати їх виконання, вживати у необхідних випадках заходи відповідальності тощо» [8], а «основною формою реалізації... компетенції є видання... правових... актів» [9].

Не викликає сумнівів, що в рамках комплексного дослідження міжнародно-правового статусу РБ в частині суб'єктного складу йдеться про компетенцію органу міжнародної організації, що визначається статутом цієї організації, адже, як вже було встановлено, будь-який такий орган користується правосуб'єктністю організації у нормативно регламентованому обсязі, що дає підставу вважати правосуб'єктність РБ виключно функціональною. Аналізуючи проблематику визначення компетенції досліджуваного головного органу ООН, варто погодитися з В.А. Карташкіним в тій частині, що «центральна роль у процесі забезпечення міжнародного правопорядку має належати ООН – єдиній універсальній організації, створеній для забезпечення всезагального миру та безпеки» [10]. Виходячи з такого розуміння ролі ООН у сучасному світі, природним є висновок про те, що Статут ООН є основним міжнародно-правовим актом, на якому нормативно базується система всезагальної міжнародної безпеки. В свою чергу, як вже було зазначено, головна відповідальність у зазначеній сфері покладається членами ООН на РБ, питання організації та діяльності якої, засоби мирного врегулювання спорів та дії щодо загрози миру, порушень миру та актів та інші елементи міжнародно-правового статусу РБ розглядаються у відповідних главах і статтях Статуту. Виходячи з наведеної взаємозалежності, можна зробити наступні загальні висновки: а) компетенція РБ визначається Статутом ООН шляхом регламентації окремих її елементів у різних главах Статуту залежно від предметної сфери її діяльності; б) нормативне закріплення компетенції РБ у сфері підтримання міжнародного миру та безпеки є важливою міжнародно-правовою гарантією існування системи всезагальної міжнародної безпеки на універсальному рівні, що базується на Статуті ООН.

Більш складну проблематику складає питання про юридичний зміст компетенції РБ, що характеризується її об'єктним складом. В першу чергу, важливо проаналізувати специфічний термін «повноваження», адже у переважній більшості зазначених визначень компетенції вказана категорія фігурує як основна. Найбільш вдало розкриває поняття повноважень Ю.С. Шемшученко, на погляд якого під вказаним правовим явищем слід розуміти «сукупність прав і обов'язків державних органів і громадських організацій, а також посадових та інших осіб, закріплених за ними у встановленому законодавством порядку для здійснення покладених на них функцій» [11]. До наведеного визначення слід додати, що певним його недоліком є неврахування об'єктивно існуючої правової категорії компетенції органу міжнародної організації, до яких відноситься РБ. Той же Ю.С. Шемшученко відзначає, що «термін «повноваження» є близьким за своїм значенням до терміна «компетенція» [12]. Водночас, потребує уточнення термін «функція» (лат. *function* – виконання), загальним визначенням якого є «обов'язок, коло діяльності; призначення, роль» [13]. Таким чином, функція відображає загальне призначення того чи іншого органу та розкривається через конкретні повноваження, нормативно надані такому органу, а тому означені правові категорії є взаємозалежними та не можуть мати об'єктивного змісту поза одна одною.

Отже, за об'єктним складом компетенцію РБ потрібно розглядати як сукупність встановлених статутними положеннями повноважень (прав і обов'язків), наданих

вказаному головному органу ООН для здійснення покладеної на нього функції підтримання міжнародного миру та безпеки, з чого можна зробити висновок про його спеціальну (функціональну) компетенцію. В свою чергу, Статут в рамках глави V «Рада Безпеки» містить підрозділ «Функції і Повноваження» (статті 24–26), що встановлює загальні норми імперативного характеру про обсяг компетенції РБ. Нормативний аналіз зазначених статей дає змогу визначити юридичну специфіку об'єктного складу компетенції досліджуваного органу з декількох сторін: а) загальною функцією РБ є підтримання міжнародного миру та безпеки, що впливає з головної відповідальності цього органу у відповідній сфері (п. 1 ст. 24); б) всі обов'язки РБ впливають та спрямовані на реалізацію такої відповідальності, а тому знаходяться у межах спеціальної (функціональної) компетенції щодо підтримання міжнародного миру та безпеки (п. 1 ст. 24); в) визначений у статутному порядку обсяг повноважень наданий РБ з виключною метою виконання вказаних обов'язків щодо підтримання міжнародного миру та безпеки і міститься у главах VI, VII, VIII і XII Статуту (п. 2 ст. 24).

Таким чином, у тексті Статуту відносно об'єктного складу компетенції РБ використовуються три терміни: «функції», «обов'язки» та «повноваження». Аналізуючи зазначені вище доктринальні визначення вказаних понять, можна розмежувати їх наступним чином: а) поняття «функція» є загальним, що концептуально відображає змістовне наповнення спеціальної компетенції РБ; б) поняття «обов'язки» може бути включене до більш широкої правової категорії повноважень, що також охоплює права РБ в межах сфери її діяльності; в) всі повноваження РБ знаходяться у сфері підтримання міжнародного миру та безпеки як спеціалізованого органу міжнародної організації, що виконує чітко визначену статутними положеннями специфічну загальну функцію, з чого також впливає необхідність статутної регламентації будь-яких повноважень РБ (в той же час, В.Н. Денисов вважає, що «...РБ на виконання своїх обов'язків може здійснювати також інші повноваження, сумісні з цілями та принципами Статуту, хоча це не означає, що вони розглядаються як необмежені» [14]; як вбачається, обмежується обсяг повноважень РБ саме статутними нормами, а тому в такому випадку доцільно розглядати скоріше незначні відхилення від формального визначення того чи іншого повноваження, ніж створення нових повноважень у позастатутний шлях, що є неприпустимим у сучасному розумінні правових аспектів організації і діяльності міжнародної організації).

Важливим міжнародно-правовим питанням у площині конкретного юридичного змісту діяльності РБ щодо підтримання міжнародного миру та безпеки є класифікація її повноважень, адже від правильного вибору критерію такої класифікації залежить коректне розуміння мети, порядку і умов здійснення окремих повноважень вказаним головним органом ООН.

Як вбачається, найбільш правильно було б класифікувати повноваження РБ за критерієм їх правової природи та характеру впливу на стан міжнародної безпеки, адже, як було показано, всі повноваження РБ прямо чи опосередковано знаходяться у сфері підтримання міжнародного миру та безпеки, що є загальною функцією досліджуваного органу. Відповідно до такого підходу, повноваження РБ поділяються на наступні групи: 1. Повноваження щодо мирного розв'язання спорів. 2. Повноваження щодо дій у відношенні загрози миру, порушень миру та актів агресії. 3. Інші повноваження щодо підтримання міжнародного миру та безпеки: щодо застосування внутрішніх санкцій системи ООН; щодо прийняття нових членів ООН, а також нових учасників Статуту Міжнародного Суду ООН; щодо внесення поправок і перегляду Статуту ООН; щодо призначення посадових осіб і формування персонального складу органів ООН (номінаційні повноваження); виконавчі повноваження; щодо створення нових органів системи ООН; щодо реалізації міжнародної системи опіки.

Першою із названих груп повноважень РБ, через які цей орган реалізує свою загальну функцію підтримання міжнародного миру та безпеки, є повноваження щодо мирного розв'язання спорів, що нормативно базується на принципі вирішення міжнародних спорів мирними засобами, закріпленому у п. 3 ст. 2 Статуту та за своєю правовою сутністю є принципом загального міжнародного права, за яким держави вирішують спори між собою мирними засобами так, щоб не піддавати загрозі міжнародний мир та безпеку і справедливість [15]. Зазначений принцип має двояку правову природу: з одного боку, він реалізується як обов'язок держав-членів ООН (п. 1 ст. 33), з іншого – як сукупність певних повноважень головних органів ООН, спрямованих на підтримання стану міжнародного миру та безпеки і визначених статутними положеннями (ст. ст. 11, 14, 24, глави VI, VII, VIII, XIV) [16], причому основну роль у реалізації відповідних повноважень відіграє РБ як носій головної відповідальності за підтримання міжнародного миру та безпеки, оскільки кожний член ООН може довести до відома РБ або ГА не про будь-який спір чи ситуацію, а тільки про такий, що загрожує підтриманню міжнародного миру та безпеки (ст. 34, п. 1 ст. 35), що на практиці означає встановлення меж втручання головних органів ООН у вирішення спорів чи ситуацій за якісним критерієм їх здатності у випадку тривання загрожувати міжнародному миру та безпеці, а також підтверджує тезу про спеціальну (функціональну) правосуб'єктність РБ у сфері підтримання міжнародного миру та безпеки. У цьому зв'язку варто відзначити, що РБ може втрутитися у спір або ситуацію на будь-якій стадії їх розвитку, причому ініціатива щодо включення спору або ситуації до порядку денного може належати окремим державам (ст. 35, п. 1 ст. 37, ст. 38), ГА (п. 3 ст. 11), Генеральному секретарю ООН (ст. 99) або самій РБ (ст. 34). Варто також зазначити, що на основі глави VI Статуту «Мирне розв'язання спорів» РБ приймає резолюції, що формально-юридично мають рекомендаційний характер, тобто рішення, висновки, вказівки, що містяться у них, не є юридично обов'язковими для сторін спору (ст. ст. 36 і 37).

Другу групу повноважень РБ щодо підтримання міжнародного миру та безпеки складають дії у відношенні загрози миру, порушень миру та актів агресії, визначені відповідною главою VII Статуту (ст. ст. 39–51). Стаття 39 Статуту надає РБ виключне право визначати наявність будь-якої загрози миру, будь-якого порушення миру та акту агресії та давати рекомендації або вирішувати про те, які заходи слід прийняти у відповідності до ст.ст. 41 та 42 для підтримання або відновлення міжнародного миру та безпеки. Зазначене положення потребує особливо ретельного юридичного аналізу, адже у ньому, за великим рахунком, закладені конституційно-правова сутність та конституційно-інституційне значення РБ. Структурний аналіз цієї базової норми дає змогу відзначити кілька суттєвих положень: по-перше, всі рішення РБ поділяються на рекомендаційні та обов'язкові для виконання державами-членами ООН, при цьому слід зазначити, що за логікою ст. 39 обов'язкову силу мають всі без винятку рішення, що прийняті на підставі ст.ст. 41 та 42, тобто мова у цьому випадку йде про заходи впливу, не пов'язані з використанням збройних сил та пов'язані з використанням збройних сил. Іншими словами, положення вказаних двох статей становлять зміст міжнародно-правових заходів, що має право застосовувати РБ у разі виявлення будь-якої загрози миру, порушення миру або акту агресії.

Друга група заходів впливу має як підґрунтя ст. 42 та передбачає повноваження РБ вживати такі дії повітряними, морськими або сухопутними силами, які будуть необхідні для підтримання або поновлення міжнародного миру та безпеки та можуть полягати у демонстрації, блокаді та інших операціях повітряних, морських або сухопутних сил держав-членів ООН, з чого можна зробити загальний висновок про так само невичерпність вказаного переліку, що прямо впливає зі словосполучення «інші

операції повітряних, морських або сухопутних сил держав-членів ООН», тобто примусові дії з використанням збройних сил мають такі основні особливості: а) проводяться силами держав-членів ООН на підставі особливих угод, передбачених ст. 43, що укладаються між РБ та державою або групою держав (п. 3) та визначають чисельність і рід військ, ступінь їх готовності, загальне розташування, а також характер засобів обслуговування і допомоги, що надаються у розпорядження РБ (п. 2); б) можуть здійснюватися у будь-якій формі, що передбачає застосування повітряних, морських або сухопутних сил держав-членів ООН, а тому операції з підтримання миру (далі: ОПМ), що отримали значне поширення у практиці ООН, цілком підпадають під визначення ст. 42, з чого випливає необхідність посилення саме на ст. ст. 39 і 42 при прийнятті РБ рішення про проведення ОПМ.

Особливістю третьої групи повноважень РБ є те, що вони впливають на стан міжнародного миру та безпеки опосередковано, а не прямо; для вказаної групи притаманним є попереджувальне регулювання питань, що відносяться до спеціальної сфери діяльності РБ як головного органу ООН та створення умов для забезпечення вказаного особливого стану міждержавних відносин, що ґрунтується на міжнародно-правових нормах. Таким чином, у результаті проведеного юридичного аналізу компетенції РБ щодо підтримання міжнародного миру та безпеки, що дозволило вперше провести системну класифікацію її функцій та повноважень у вказаній сфері, можна дійти до таких найважливіших *висновків* профільного характеру:

- компетенція РБ визначається Статутом ООН шляхом регламентації окремих її елементів у різних главах Статуту залежно від предметної сфери її діяльності;
- нормативне закріплення компетенції РБ у сфері підтримання міжнародного миру та безпеки є важливою міжнародно-правовою гарантією існування системи всезагальної міжнародної безпеки на універсальному рівні, що базується на Статуті ООН;
- всі повноваження РБ надані цьому органу для виконання своєї основної функції з підтримання міжнародного миру та безпеки.

Отже, проведений юридичний аналіз компетенції РБ, а також отримані висновки мають стати належним підґрунтям як для продовження наукових досліджень правового статусу РБ, так й особливостей сучасної системи загальної міжнародної безпеки взагалі, а з практичного боку – посприяти подальшим пошукам оптимальної моделі реформування РБ, адже саме проблематика визначення і реалізації функцій і повноважень складає конституційно-інституційну сутність і політико-правове значення функціонування вказаного головного органу ООН, об'єктивує його місце і роль, а також є основним чинником ефективності зусиль щодо підтримання міжнародного миру та безпеки у сучасному світі.

Список використаної літератури

1. Устав ООН от 26.06.1945 г. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.un.org/russian/documen/basicdoc/charter.htm>
2. Компетенция // Краткая Российская энциклопедия : в 3 т. – М. : Зерцало, 2004. – Т. 2. – С. 133.
3. Компетенция // Новейший словарь иностранных слов. – М. : АСТ, 2001. – С. 419.
4. Компетенция // Большой юридический словарь / под ред. А. Я. Сухарева, В. Д. Зорькина, В. Е. Крутских. – М. : ИНФРА-М, 1997. – С. 293.
5. Компетенция // Юридический энциклопедический словарь / гл. ред. О. Е. Кутафин. – М. : Большая Российская энциклопедия, 2003. – С. 218.
6. Компетенция // Попудярный юридический энциклопедический словарь / редкол.: О. Е. Кутафин, В. А. Туманов, И. В. Шмаров и др. – М. : Большая Российская энциклопедия, Рипол Классик, 2001. – С. 325.
7. Там само.

8. Авер'янов В. Б. Компетенція / В. Б. Авер'янов // Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : Юрид. думка, 2007. – С. 373.
9. Там само.
10. Карташкин В. А. Международное право и мировой порядок в XXI веке / В. А. Карташкин // Юрист-международник. – 2005. – № 1. – С. 2.
11. Шемшученко Ю. С. Повноваження // Великий енциклопедичний юридичний словник. – С. 639.
12. Там само.
13. Функция // Словарь иностранных слов. – 18-е изд., стер. – М. : Русский язык, 1989. – С. 556.
14. Денисов В. Н. Рада Безпеки ООН / В. Н. Денисов // Великий енциклопедичний юридичний словник. – С. 749.
15. Див.: Денисов В.Н. Принцип вирішення міжнародних спорів мирними засобами / В.Н. Денисов // Великий енциклопедичний юридичний словник. – С. 717.
16. Там само.

Стаття надійшла до редакції 13.03.2011 р.

Y. Godovanik

**LEGAL ANALYSIS of JURISDICTION of SECURITY of UNO COUNCIL IN
RELATION TO MAINTENANCE of the INTERNATIONAL WORLD AND SAFETY**

The article is dedicated to the low researching of the UN Security Council competition as an international law analysis its functions and powers by the international peace and security keeping up and it is an integral part of the completed researching of the UN Security Council's international law status and reforming actual problems.

УДК 346.91(477)

Н. В. Іванюта

**ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗОВУ НА СТАДІЯХ
ГОСПОДАРСЬКОГО СУДОЧИНСТВА**

У науковій статті досліджені питання щодо визначення особливостей забезпечення позову на стадіях господарського судочинства.

Ключові слова: *забезпечення позову, стадія господарського судочинства, заходи до забезпечення позову, виконавче провадження.*

Постановка проблеми. Основною метою судочинства в господарському суді є захист порушених або оспорюваних прав і законних інтересів громадян та юридичних осіб. Для реалізації вказаної мети служить, у тому числі й інститут вжиття заходів до забезпечення позову, який повинен гарантувати належне виконання судових рішень і запобігати спричиненню значного збитку заявникові. Як показує аналіз наукових джерел, а також матеріалів судової практики, спільність в поглядах представників юридичної думки щодо тлумачення норм відносно забезпечення позову, спостерігається не завжди. З урахуванням цієї обставини інститут забезпечення позову в господарському судочинстві заслуговує на окрему увагу з метою розробки стандартів тлумачення й єдності правозастосування даних норм. Треба підкреслити, що господарське процесуальне законодавство в останні десятиліття зазнало істотних змін і продовжує активно розвиватися. Також удосконалення потребує і окремі інститути господарського процесуального законодавства, а саме інститут забезпечення позову